

E-bokens ställning på den svenska bokmarknaden

En studie av utvecklingen från år 2010 till idag

Anna Lindqvist
BBHK02

Lunds universitet
Kandidatuppsats i bokhistoria
Avdelningen för bokhistoria
Institutionen för kulturvetenskaper
Handledare: Kristina Lundblad
Examinator: Gunilla Törnvall

2025-08-13

Innehåll

Inledning.....	2
Syfte & frågeställning.....	2
Metod och material	3
Metodologiska begränsningar	5
Teori	5
Avgränsning.....	7
Definitioner	8
Forskningsöversikt	9
E-bokens historik	12
Användningen av e-böcker i Sverige de senaste 15 åren	16
Försäljningen av e-böcker	18
Utlån av e-böcker på svenska folkbibliotek	20
Diskussion	22
Källor	25
Litteraturlista.....	26
Appendix	28

Inledning

Under 2010-talet fanns en utbredd uppfattning om att e-boken skulle revolutionera bokmarknaden och kanske till och med ersätta den tryckta boken. Teknikens utveckling, med läsplattor som Kindle och andra digitala enheter, gjorde det lättare än någonsin att konsumera böcker i digitalt format. Många trodde att digitaliseringen av bokbranschen skulle ha samma inverkan som på musikbranschen där försäljningen sjönk drastiskt när det blev möjligt att ladda ner musik och konsumera den utan att äga en fysisk kopia av ett musikalbum. E-boken trodde man skulle ta död på den tryckta boken eftersom allting skulle gå att få tag i på internet när stora digitaliseringsprojekt som Google Books och Projekt Gutenberg tillgängliggjort all världens böcker. Teknikoptimismen var stor och tillgång till innehållet framhölls som det viktigaste för läsare.¹

Idag, över ett decennium senare, står det klart att e-boken inte har haft den genomgripande effekt som många förutspådde. Visserligen har digitala böcker fått en stabil marknadsandel, särskilt i engelskspråkiga länder som USA och Storbritannien, men den tryckta boken dominerar fortfarande försäljningen globalt.² I Sverige är e-bokens genomslag ännu mer begränsat. År 2018 utgjorde e-böcker endast cirka 2 procent av försäljningen enligt Svenska förläggareföreningen vilket kan jämföras med cirka 15 procent av försäljningen i USA och Storbritannien.³ Idag är förhållandet i stort sett likadant, e-böcker utgjorde bara några procent av bokförsäljningen i Sverige år 2024.⁴ Den tryckta boken har fortfarande en stark ställning i Sverige, även om försäljningen gått ner något så är det långt ifrån det förhållandet att e-boken ersatt den tryckta boken eller att den tryckta boken endast är attraktiv för dem som inte har tillgång till tekniken för e-böcker. I denna uppsats kommer jag att undersöka e-bokens ställning i Sverige idag och hur utvecklingen har varit de senaste 15 åren.

Syfte & frågeställning

Syftet med den här studien är att undersöka utvecklingen av e-bokens ställning i Sverige under de senaste femton åren samt att analysera hur e-boken har behandlats i svensk mediediskurs. Många framtidsspaningar gjordes runt millennieskiftet om den tryckta bokens

¹ Thompson, John B (2021): *Book wars - the digital revolution in publishing* (Cambridge, MA: Polity Press, 2021) s. 16f.

² Thompson (2021): s.29-30.

³ Bergström, Annika, Höglund, Lars, Maceviciute, Elena, Nilsson, Skans Kersti, Wallin, Birgitta & Wilson, Thomas D. (2017): *Books on screens: players in the Swedish e-book market* (Nordicom, Göteborg, 2017) s.50.

⁴ Svenska bokhandlareföreningen: *Bokförsäljningsstatistiken 2023 ... och utvecklingen de senaste sex åren (2018–2023)*.

död den dag då alla kunde få tillgång till alla texter digitalt, men idag när tillgången till internet är i stort sett 100% i Sverige och stora delar av befolkningen har en smart telefon så finns ändå den tryckta boken kvar och användningen av e-böcker verkar ha nått en plåtå. Vad kan det finnas för orsaker till att de här framtidsutsägelserna inte slagit in? Det vill jag undersöka i min uppsats.

Huvudfråga:

Hur har förhållandet mellan e-boken och tryckta böcker utvecklats i försäljning och utlån i Sverige under de senaste 15 åren?

Delfrågor:

Hur har trenderna i försäljning och utlån av e-böcker sett ut under denna period?

Hur har e-boken behandlats och diskuterats i svenska dagstidningar och fackpress under samma tidsperiod?

Vilka faktorer kan förklara den fortsatta starka positionen för tryckta böcker trots ökande digital konsumtion?

Metod och material

För att besvara forskningsfrågorna har en kvalitativ och kvantitativ innehållsanalys kombinerats med sekundäranalys av befintlig statistik. Genom en systematisk granskning av artiklar och forskning som behandlar attityder till och användning av e-böcker under de senaste 15 åren, har en kvalitativ analys av den pågående debatten kring e-böcker i Sverige genomförts. I flera av de rapporter som studerats återfinns även kvantitativa data, som exempelvis statistik över hur många individer som läser e-böcker eller äger enheter som är anpassade för e-boksläsning. Den insamlade statistiken har sammanställts i diagram och tabeller för att visa utvecklingen över tid. Trender har identifierats genom visuell analys. En ytterligare dimension till den kvantitativa analysen kan uppnås genom att genomföra sökningar i tidnings- och tidskriftsdatabaser med specifika nyckelord, vilket möjliggör en undersökning av perioder då e-boken varit mest omskriven i media.

Studien bygger på fyra huvudsakliga typer av källmaterial:

1. Statistik över försäljning av böcker

Data har samlats in från Svenska Förläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningens årliga rapporter om bokförsäljning, vilka inkluderar uppgifter om såväl tryckta som digitala format (e-böcker och ljudböcker) från 2012 och framåt. Observera att täckningen för e-böcker har varit begränsad i vissa rapporter, särskilt i de tidiga åren, samt att kategorierna förändrats över tid (t.ex. genom införande av streamingtjänster).

2. Statistik över biblioteksutlåning

Kungliga bibliotekets offentliga biblioteksstatistik har använts för att studera utvecklingen av utlån av e-böcker och digitala ljudböcker på svenska folkbibliotek mellan 2015 och 2023. Kompletterande uppgifter har även hämtats från Stockholms stadsbibliotek, där uppdelningen mellan e-böcker och ljudböcker är tydligare. En begränsning i det nationella materialet är att e-böcker och e-ljudböcker ofta redovisas gemensamt.

3. Mediebevakning i press och fackmedia

För att studera hur e-boken uppmärksammas i svensk offentlig diskurs har två artikeldatabaser använts: Artikelsök (kontrollerade ämnesord) Sökningar på "e-böcker" och "ljudböcker" har gjorts för att identifiera mönster över tid i svensk fackpress och dagstidningar från 1999–2023. Mediearkivet – Retriever Här har sökningar på "e-bok", "e-böcker" och "ljudböcker" gjorts för att följa utvecklingen i tryckt, svensk press från 2000–2023. Träffarna har analyserats kvantitativt för att identifiera perioder av ökad eller minskad medial uppmärksamhet.

4. Användarundersökningar

Data om e-boksläsande i den svenska befolkningen har hämtats från Internetstiftelsens årliga rapport *Svenskarna och internet* under åren 2010 till 2023. Undersökningarna belyser trender i digital läsning och lyssning, samt demografiska skillnader i användning. Dessa källor används för att sätta försäljnings- och utlåningsstatistiken i ett större kontext och för att förstå användarnas upplevelser och preferenser. För att göra jämförelser har jag valt att titta på ungefär vart fjärde år av de årliga rapporterna under perioden 2010-2023, annars skulle materialet bli alltför omfattande.

Metodologiska begränsningar

Det finns brister i den tillgängliga försäljningsstatistiken, särskilt i hur e-böcker och ljudböcker definieras och redovisas. Det finns även skillnader i hur prenumerationstjänster respektive styckförsäljning rapporteras vilket påverkar jämförbarheten över tid.

Biblioteksstatistiken saknar i många fall uppdelning mellan e-böcker och e-ljudböcker. Trots dessa begränsningar ger det samlade materialet en god grund för att analysera den övergripande utvecklingen av e-boken i Sverige.

Teori

Inom bokhistoria studeras hur en text och dess bärare skapas, sprids och används. Även om det främst är tryckta böcker eller andra typer av tryckt, grafisk kommunikation som studeras så ingår även handskrifter och digitala texter i det som kan studeras med bokhistoriskt perspektiv. Inom bokhistoria är teknikskiften och deras betydelse för grafisk kommunikation ett viktigt område, och övergången från tryckt till digital text är ännu ett sådant teknikskifte. Bokhistorikern Robert Darnton skriver i *The case for books – past, present and future* (2009) om digitaliseringens inverkan på den tryckta bokens framtid. Darnton ser inte digitala böcker som ett brott med det förflutna, utan som en del av bokhistorien i utveckling: "Every age was an age of information, each in its own way."⁵ Precis som boktryckarkonsten framställdes som ett hot mot manuskriptkulturen så har e-boken framställts som ett hot mot den tryckta boken men Darnton och andra bokhistoriker placerar istället in e-boken som ännu ett teknikskifte i bokens utveckling. I min uppsats kommer jag att studera detta teknikskifte ur ett svenskt perspektiv.

En viktig del inom bokhistorisk forskning handlar om hur boken som objekt upplevs, används och påverkar sin omvärld. En e-bok kan inte visas upp och läsas utan någon form av bärare som kan ge den fysisk form och e-boken försöker ofta efterlikna den tryckta boken. Bibliografen och bokhistorikern G. Thomas Tanselle skrev redan 1993: "Om det enda intressanta är att ta del av information skulle vi inte behöva någonting annat än inscannade, digitala versioner av alla tryckta böcker. Ändå finns det saker som inte går att undersöka om man bara har tillgång till en kopia."⁶ Även om Tanselle skrev om forskning på handskrifter i jämförelse med inscannade versioner så kan samma tankar appliceras på läsare av vilken

⁵ Robert Darnton (2009): *The case for books* (Public Affairs, New York: 2009) s.41-42.

⁶ Tanselle, G. Thomas: (1993) "Texts and artifacts in the electronic era" i: *21st C features* Vol3, Nr 2 (Columbia university) <https://www.columbia.edu/cu/21stC/issue-3.2/tanselle.html> [nedladdad 2025-05-15].

digital bok som helst.

Frågan om e-bokens materialitet och vad den innebär för hur en e-bok förhåller sig till den tryckta boken återkommer hos många forskare. Har den tryckta boken som objekt förmågan att påverka sin läsare på andra sätt än en e-boken eller är det bara dokumentet / texten som sådant som är relevant för mottagaren? Bokhistoriker skulle svara att bokens materialitet har betydelse för meningsskapandet. I e-bokens fall är det lätt att tänka att det inte finns något fysiskt objekt men för att läsa en e-bok krävs hårdvara som gör att den kan ta fysisk form. Medieforskaren S.P. Rowberry kopplar detta till medieteoretiska plattformsstudier. En plattform har en fysisk, materiell form. Boken kan finnas på olika plattformar, som kan vara en kodex eller en hårdvara (t.ex. läsplatta) eller en programvara som simulerar hårdvaran (som en läsapp på en telefon). En e-bok skulle ha tre lager utifrån plattformsstudier: det första är tekniken (hårdvaran), det andra är själva texten och det tredje är service-infrastrukturen för att sprida boken.⁷

Bokhistorikern Kristina Lundblad har skrivit om de digitala dokumentens materialitet. Hon menar att skillnaden mellan analoga dokument och digitala dokument är att texten lagras och visas i samma medium för ett analogt dokument medan texten lagras åtskilt från visningsmediumet för digitala dokument. E-bokens materialitet är alltså hårdvaran som krävs för att texten ska visas och gå att läsa.⁸ När vi läser en digital text är det inte texten vi kan röra vid, inte dokumentet, utan det är bäraren av texten som vi kan hålla i och känna på. Det gör att skillnaden mot analoga dokument, som kan bära med sig historien av hur den använts, blir att det är svårare att skapa en relation till ett digitalt dokument, menar Lundblad. Vi kan inte se spåren av de som använt och läst ett digitalt dokument före oss.⁹ Lundblad argumenterar för att det inte alltid spelar någon roll om ett dokument kan förmedla historiska spår. Det finns situationer där det är bättre att det är sökbart på internet och enkelt att sprida. Den tryckta pappersboken och e-boken står för två olika saker och kan uppfylla olika behov för åtkomsten av samma dokument vid olika tillfällen och för olika personer.¹⁰

Inom medieforskning kallar man det här för affordanser, eller mediespecifika egenskaper. I en undersökning av e-boken och den tryckta boken kan affordanser användas för att beskriva hur vissa dokument (eller texter eller litteratur) passar för ett visst format kopplat till

⁷ Rowberry, Simon Peter (2017) "Ebookness" (*Convergence: the international journal of research into new media technologies*, 2017, Vol.23(3)) s. 289-305.

⁸ Lundblad, Kristina (2014) "Dokument, taktilitet och "diakronisk doft". Om några förmågor och egenskaper hos det analoga och det digitala" i M. Cronqvist, P. Lundell, & P. Snickars (red.), *Återkopplingar* (Mediehistoriskt arkiv Vol 28: Mediehistoria Lunds universitet) s. 349.

⁹ Lundblad (2014) s. 353f.

¹⁰ Lundblad (2014) s. 360.

formatets egenskaper och materialitet.¹¹ Affordanser kan användas för att förstå vad som driver på utvecklingen mot en ökad digitalisering av böcker och vad som håller emot när det gäller användningen av digitala böcker. Begreppet har sitt ursprung i psykologi men begreppet har vidareutvecklats inom informationsvetenskap och designteori. Affordanser kan delas upp i verkliga affordanser, som är avsedda i designen av ett objekt, och upplevda affordanser, som uppstår när objektet används.¹² Naomi S. Baron beskriver affordanserna hos e-böcker som att de är lättillgängliga, portabla och tar inte upp mer plats än hårdvaran som används för att läsa texten. Tryckta böcker däremot har andra affordanser som att de är just fysiska objekt som kan kopplas till en viss situation eller plats, och att de är taktila. Tryckta böcker går att märka, anteckna i, lämna vidare till andra vilket inte går med en e-bok.¹³ En undersökning av e-boksläsare och affordanser som D'Ambra, Wilson och Akter publicerade 2017 identifierar både ett antal verkliga affordanser men också flera upplevda affordanser. Författarna skiljer också på affordanser som hör ihop med e-boken och de som hör ihop med hårdvaran som används för att läsa en e-bok och konstaterar att affordanser som tillskrivs e-boken i de allra flesta fall egentligen relaterar till hårdvaran. Som exempel på verkliga affordanser tar de upp portabilitet, lättillgängligt utbud, möjligheten till att lagra stora mängder text. Den upplevda affordansen kan vara att en e-boksläsare kan vara till hjälp för den som har synnedsättningar. De tar även upp att de verkliga affordanserna kan upplevas som något negativt av användaren som t.ex. distraktion för att e-boksläsaren hela tiden är uppkopplad till internet. De tar även upp att en av de vanligaste affordanserna som brukar tas upp för e-böcker, nämligen att de lämpar sig bra för personer med synnedsättningar eftersom skärmen går att anpassa, inte är en verklig affordans utan en upplevd affordans hos vissa användare.¹⁴ I min uppsats kommer affordans-teorin användas i analysen av spridningen av e-böcker i Sverige.

Avgränsning

Undersökningen har sitt fokus på den svenska utgivningen av e-böcker i formatet e-pub, vilket är det format som dominerar på den svenska e-boksmarknaden.¹⁵ I Sverige säljer alla

¹¹ Naomi S. Baron (2015) *Words onscreen* (Oxford University Press 2015) s. 18-19.

¹² D'Ambra, John & Wilson, Concepcion & Akter, Shahriar. (2019) "Affordance Theory and E-Books: Evaluating the E-reading Experience Using Netnography" (*Personal and Ubiquitous Computing*, 23) s. 20.

¹³ Naomi S. Baron (2015): *Words onscreen* (Oxford university press, 2015) s. 18f.

¹⁴ D'Ambra et al. (2019) s. 20-21.

¹⁵ Svenska Bokhandlareföreningen: Statistik över bokförsäljningen i Sverige <https://booksellers.se/om-branschen/statistik/> [Besökt 2025-04-20]

de stora internetbokhandlarna e-böcker men den största distributionen är sedan några år tillbaka i olika abonnemangstjänster för strömmande läsning. I strömningstjänsterna är e-böckerna ofta mindre framträdande än strömmade ljudböcker. Den tidsmässiga avgränsningen för undersökningen är utvecklingen de senaste 15 åren, 2010 till 2025 men med vissa nedslag från tidigare år. Detta eftersom tillgänglig statistik om e-böcker finns från 2010 och senare. Det är också runt år 2010 som e-böcker börjar diskuteras mer i detalj i texter som rör bokmarknad och läsning i Sverige. Några exempel på detta är att undersökningen "Svenskarna och Internet" tar upp e-böcker för första gången år 2010. E-böcker nämns även i förarbetena till propositionen om nya bibliotekslag från 2012 och i Litteraturutredningen från samma år.¹⁶

Definitioner

Svenska Wikipedia använder följande definition:

En e-bok, ebok, elektronisk bok eller digital bok är en text- och bildbaserad publicering i digital form som kan läsas på datorer, läsplattor och vissa mobiltelefoner. Ibland motsvarar e-boken en vanlig tryckt bok, men den kan också ha skapats digitalt. Oxford Dictionary of English definierar e-boken som "en elektronisk version av en tryckt bok", men e-böcker kan finnas utan någon tryckt motsvarighet.¹⁷

Wikipedia använder alltså begreppen "e-bok" och "digital bok" som synonyma begrepp. I Litteraturutredningen från 2012 så framhålls att det är svårt att göra en tydlig definition av vad som är en elektronisk bok:

Både termen e-bok och termen ljudbok är förknippade med olika definitionsproblem. Dessa hänger inte så mycket samman med att de kan förekomma i olika filformat ... eller att de både kan distribueras på fysiska bärare ... och via internet som strömmade eller nedladdningsbara filer. Problemet med att slå fast vad en e-bok eller ljudbok är ligger snarare i det faktum att det i den digitala miljön uppstår en mängd möjligheter att skapa nya framställningsformer som blandar text, bild och ljud på ett sätt som inte längre liknar de fysiska förlagorna.¹⁸

¹⁶ Litteraturutredningen (2012) *Läsandets kultur: slutbetänkande* (Stockholm: Fritze 2012) s. 225.

¹⁷ E-bok Wikipedia <https://sv.wikipedia.org/wiki/E-bok> [hämtad 2025-04-06].

¹⁸ Litteraturutredningen (2012) s. 225.

I utredningen menar man att detta gör det svårt att skilja ut digitala böcker från andra elektroniska tjänster. Men om man istället för att fokusera på att e-boken är digital och därigenom jämföra den med andra digitala medier och istället fokuserar på att det är en bok men med annan materialitet än tryckta böcker så går det att göra en mer avgränsande definition av vad en e-bok är. Ett exempel på det är S.P. Rowberrys artikel ”Ebookness” från 2017. Enligt Rowberry är följande några av de egenskaper hos en e-bok som skiljer den från andra digitala texter: en e-bok är en digital bok i en paketering som gör att den går att återge i en hårdvara på ett sätt som simulerar den tryckta kodexen. Det som främst skiljer en e-bok från andra digitala texter är mjukvaran som krävs för att använda den. E-boken är innehållet, texten, inbäddat i en mjukvara som är ”executable”, dvs möjlig att manipulera för läsaren. I mjukvaran så tolkas både utgivarens instruktioner och läsarens inställningar. Samma e-bok kommer se olika ut i olika mjukvaror eftersom de fungerar olika. Mjukvaran simulerar ofta den tryckta boken på ett visuellt plan för att efterlikna den men utan att ha dess användbarhet. Den är inte ett faksimil (då talar vi istället om pdf eller andra typer av inscannade / avfotograferade boksidor) utan texten är omströmningsbar utifrån läsarens preferenser kring typsnitt och fontstorlek. En e-bok är inte en trogen avbildning av en boksida, men kan ha sitt ursprung i samma digitala fil.¹⁹

I min undersökning kommer jag utgå från Rowberrys definition: en e-bok är en digital bok i en paketering som gör att den går att återge i en hårdvara på ett sätt som simulerar den tryckta kodexen. Att använda en bredare definition och ta med andra typer av digitala texter skulle innebära att undersökningens material blev alltför omfattande. Den definitionen innebär också att digitala ljudböcker inte kommer tas med i undersökningen annat än för att användas som jämförelse med e-böcker. Som samlingsterm kommer ”digitala böcker” att användas vid de tillfällen då det inte går att skilja ut e-boken i materialet.

Forskningsöversikt

En av de tidiga mediehistoriska texterna om e-boken är Ted Striphas *The late age of print* från 2009. Striphass beskriver att e-boken är inte så rörlig som man ofta tror utan är låst till sin plattform. För att kunna komma åt texten i en e-bok så krävs en hårdvara av något slag som i många fall gör att dokumentet inte kan delas eller flyttas fritt mellan läsare. E-bokens stora fördel enligt Striphass är att den är decentraliserad och den går att komma åt direkt utan att

¹⁹ Rowberry (2017): s. 289-305).

vara beroende av förmedlande och grindvaktande strukturer som bibliotek, skolor eller bokhandel.²⁰ E-boken beskrivs som någonting övervägande positivt vilket är vanligt i litteraturen från den här tiden.

Sociologen John B. Thompsons bok *Book Wars* (2021) skrevs 10 år efter Striphas och beskriver hur det faktiskt blev på den amerikanska bokmarknaden efter e-bokens genomslag. Han tar upp vad han menar skiljer e-boken från andra digitala medieformat och varför man inte kan jämföra exempelvis digital musik med digital text. Det är mycket troligare att någon vill lyssna på enstaka låtar från ett musikalbum än att de skulle vilja läsa enstaka kapitel ur en bok vilket gör att erfarenheterna från musikindustrin och hur de påverkats av strömningstjänster inte har visat sig gå att applicera på förlagsbranschen. I sina slutsatser skriver han att ny teknik inte existerar i ett vakuum utan i ett socialt och historiskt sammanhang som påverkar hur de tas emot. Ny teknologi i sig själv har inte kraft att förändra. Thompson menar att den digitala transformationen under de senaste 20 åren har varit disruptiv för kreativa branscher, inklusive förlagsbranschen. Men hur stor påverkan har varit varierade starkt inom olika sektorer och för boken har det varit betydligt mindre påtagligt än för film och musik.²¹

Flera av de här författarna tar också upp den tryckta bokens attraktionskraft som objekt och hur innehållets värde smittar av sig på själva föremålet. Många av de som talat om ”den tryckta bokens död” när den digitala boken gjorde entré har bortsett från materialitetens betydelse för läsupplevelsen. Även om e-boken är enklare att ta med sig, enklare att läsa var som helst, enklare att anpassa efter din egen läsning så är inte själva konsumerandet av texten det enda som är viktigt i läsningen. Utan det är även den känsla av sammanhang, minnesskapande och associationer som det taktila användandet innebär som spelar in för att avgöra om man väljer en tryckt bok eller en e-bok. En undersökning av e-boksläsare och affordanser som D’Ambra, Wilson och Akter publicerade 2017 identifierar både ett antal verkliga affordanser men också flera upplevda affordanser.²² Även medieforskaren Naomi Barron skriver om affordanser i sin bok *Words onscreen* från 2015 som handlar om läsning i en digital tid.²³

Mediehistorikern Pelle Snickars skriver i forskningsantologin till Litteraturutredningen 2012 om den oro som fanns kring e-boken vid den här tiden: ”Att läsa en skönlitterär e-bok på

²⁰ Striphas, Ted (2012): *The late age of print* (New York: Columbia University Press) s.180ff.

²¹ Thompson (2021) s.474 ff.

²² D’Ambra et al (2019) s.11.

²³ Barron (2015) s. 18-19.

en surfplatta kan vara minst lika uppslukande som att fördjupa sig i en tryckt bok. Däremot erbjuder den digitala versionen inte samma fysiska upplevelse – även om den taktila kontakten med skärmen, genom fingertopparnas svepande rörelser, också kan kännas tillfredsställande. Det är framför allt förlusten av den tryckta bokens påtagliga materialitet som väcker oro hos många när litteraturen i allt större utsträckning övergår till digitala format.”²⁴ Snickars text är teknikoptimistisk och för fram tanken att digitaliseringen kommer innebära att boken blir ett medium bland andra digitala medieformer.

Flera andra artiklar från den här tiden uttrycker samma uppfattning om att boken kommer få svårt att överleva i en digitaliserad värld. Två forskare som tittat på vad som skrivits om framtiden för e-böcker är sociologerna Henrik Fürst och Tobias Olofsson. I artikeln ”Framtidens bok eller bokens framtid. Strukturer i framtidsutsagor om e-böcker och ljudböcker under det tidigare 2000-talet” från 2021 beskriver framtiden för den digitala boken i Sverige har framställts i artiklar i *Svensk bokhandel* under en tjugo-årsperiod. De har gjort en kvantitativ studie av hur ofta begreppet ”E-böcker” och ”ljudböcker” har förekommit i tidskriften men de har även gjort en innehållsanalys av de tankebilder som kommer fram i artiklarna.²⁵

Litteratursociologen Alexandra Borg skrev 2013 artikeln ”Exit kodex?” där hon beskriver diskussionerna kring bokens framtid, särskilt i relation till digitalisering och nya medier. Hon undersöker hur föreställningar om bokens död och överlevnad har utvecklats från slutet av 1800-talet fram till idag, med fokus på skandinaviska och anglosaxiska perspektiv. Genom att granska både facklitterära och skönlitterära texter, inklusive artiklar från dagspressen, identifierar Borg återkommande teman och argument i debatten. Hon belyser hur varje generation tenderar att försvara boken och diskutera dess framtid, ofta i relation till nya teknologier och medieformer. Artikeln undersöker också vilka egenskaper som tillskrivs boken som informationsmedium och kulturell artefakt, samt vad som gör boken unik i sitt sammanhang.²⁶ Precis som Robert Darnton beskriver hon hur boken har utmanats genom historien och tagit nya former men utan att bli utmanövrerad. På samma sätt kan man förstå e-boken som en ny form av bok som kommer kunna samexistera med den tryckta boken.

²⁴ Snickars (2012): ”Boken som medium” i Carlsson, Ulla & Johannisson, Jenny (red.) *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (Nordicom, Göteborg, 2012) s. 254.

²⁵ Fürst, Henrik & Olofsson, Tobias (2021): ”Framtidens bok eller bokens framtid. Strukturer i framtidsutsagor om e-böcker och ljudböcker under det tidiga 2000-talet” i *Från Strindberg till Storytel* (red. Julia Pennlert och Lars Ilshammar) (Daidalos, 2021) s. 253f.

²⁶ Borg, Alexandra (2013): ”Exit kodex?” (*Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, årg. 2, nr. 2, 2013) s.26-27.

Books on screens: players in the Swedish e-book market (Nordicom 2017) är en studie av de svenska förhållandena för e-boken. Författarna skriver att e-boken är en del i digital media, men hur har den omformat bokmarknaden? Förutsägelseerna var att den tryckta boken skulle försvinna med e-bokens inträde. Men det blev inte så, studier har visat att den tryckta boken är bättre för inläring och för studier. E-boksmarknaden i Sverige beskrivs som att den består av flera olika aktörer som reagerat på olika sätt på e-boken vilket lett till spänningar mellan dem. Deras framtidsspaning är att den tryckta boken kommer finnas kvar, men den e-boken kommer förändras. Hur kommer den se ut? Vad kommer en bok att vara? Kan en äldre befolkning som ändå är teknikvan leda till en ökning i e-bokskonsumtionen eftersom den är lättare att anpassa? Enligt förlagen är en e-bok ”evig” och överlägsen den tryckta boken eftersom den varken tar någon plats eller slits ut. Men för köparen är den snarare en tjänst än en vara, inte något som har ett andrahandsvärde eller ens något som man kan vara säker på att man verkligen kommer kunna behålla över tid? Det gör att e-boken har lägre status generellt än den tryckta boken. Författarna menar att det 2017 fortfarande inte finns en etablerad plats för e-boken. Den har en ”radikal potential” eftersom den tar liten plats, är lätt att reproducera, kan överföra, är portabel och texten är möjlig att anpassas. Men nånting gör att denna potential inte kommer till sin rätt.²⁷ Även här kan man tala om affordanser, även om begreppet inte används uttryckligen i rapporten.

Förutom de forskningsprojekt som funnits på svenska universitet och högskolor så har även bokbranschen själva tagit fram rapporter och analyser kring den påverkan som digitaliseringen haft på deras försäljning och marknadsmodeller. Svenska bokhandlareföreningen och Svenska förläggarföreningen samarbetar kring att ta fram en årlig rapport om den svenska bokförsäljningen. Stort fokus i analysen läggs där på abonnemangstjänsterna som Storytel och Bookbeat, och vilken påverkan som digitala ljudböcker har på försäljningen av tryckta böcker. E-boken nämns sällan i de här analyserna eftersom de inte alls är lika framgångsrika i abonnemangstjänsterna.

E-bokens historik

Digitala böcker kan sägas vara jämnårigt med internet även om det redan tidigare förekom försök med digitala textfiler som sparades på t.ex. cd-rom. De första försöken till digitala böcker var webbsidor där texter laddades upp som t.ex. Project Gutenberg. Men för att bli framgångsrik krävdes även infrastruktur i form av försäljningsplattformar där e-böcker kunde

²⁷ Bergström et al. (2017) s.209ff.

laddas ner direkt av användarna och hårdvara för att läsa e-böckerna på ett smidigare sätt än på en datorskärm. Försäljningsplattformarna för eböcker gav även mervärden åt sina kunder genom möjlighet till social läsning och kopplingar till uppslagsverk eller andra digitala tjänster.²⁸

I Förläggarföreningens rapport *Det digitala genombrottet 2003–2023* får e-bokens påverkan på den svenska bokbranschen stort utrymme. Under denna period skedde ett omfattande teknologiskt genombrott, där både de digitala läsplattformarna och marknaden för e-böcker växte fram på allvar. En av de största faktorerna bakom e-bokens genombrott var utvecklingen av dedikerade e-läsare, som Amazon Kindle och senare Apples iPad. Dessa enheter gjorde läsning av digitala böcker mer lättillgängligt. Till skillnad från tidigare klumpiga enheter eller datorer, erbjöd dessa läsare en skärm som var mer lik en traditionell bok, de var lätta att bära med sig och de kunde lagra hundratals eller tusentals böcker. Efterhand som e-läsare blev mer tillgängliga och användarvänliga, började läsare också ändra sina vanor. Den ökande tillgången till e-böcker genom onlineplattformar som Amazon, Google Books och senare svenska aktörer som Adlibris och Bokus gjorde det lättare för konsumenter att köpa och läsa böcker direkt från sina enheter. Detta var särskilt lockande för läsare som föredrog att snabbt kunna få tillgång till nya titlar utan att behöva besöka en fysisk bokhandel. Under de två första decennierna av 2000-talet växte marknaden för e-böcker kraftigt i Sverige. Den tekniska utvecklingen gjorde att förlag och författare kunde publicera och distribuera sina böcker snabbare och e-böcker blev en etablerad del av utgivningen. Försäljningen av e-böcker började representera en allt större andel av bokmarknaden. Distributionen och försäljningen av e-böcker i Sverige har sedan några år tillbaka flyttat från internetbokhandlarna till abonnemangsbaserade strömningstjänster där läsaren får tillgång till en hel katalog av titlar till en fast kostnad.²⁹

E-böcker i svensk press under de senaste 15 åren

E-böcker började bli omskrivna omkring millennieskiftet i svenska dagstidningar och fackpressen. För att följa utvecklingen har två olika artikeldatabaser som indexerar svenska tidningar och tidskrifter använts. Den första är Artikelsök, som är en biblioteksinriktad artikeldatabas indexerad med kontrollerade ämnesord.³⁰ De ämnesord jag valt att jämföra är ”e-böcker” och ”ljudböcker”. Digitala ljudböcker är svåra att fånga in eftersom de inte har fått

²⁸ Rowberry (2017) s. 290-291.

²⁹ Förläggareföreningen: *Bokbranschen i Sverige 2003 till 2023* s.16ff.

³⁰ Artikelsök är en databas över ämnesindexerade tidskriftsartiklar som upprättats av BTJ AB.

ett eget ämnesord som skiljer dem från ljudböcker på CD. I Artikelsök används ibland den mer övergripande termen ”digitala medier” men en sådan sökning ger inte någon förändring i den sammanlagda bilden av hur omskrivna digitala ljudböcker har varit.

En sökning i Artikelsök ger träffar på artiklar från 1999 och framåt som indexerats med ämnesordet ”e-böcker”. I september 1999 publicerade *Dagens Nyheter* artikeln ”Genombrott väntas för e-böcker” och det är den äldsta artikeln som indexerats med ”e-böcker” i Artikelsök. ”Ljudböcker” börjar förekomma som ämnesord i artiklarna runt år 2005. Som framgår av diagram 1 så infaller toppen för artiklar om ”e-böcker” i Artikelsök åren 2010 – 2014 medan artiklar om ”ljudböcker” har en topp år 2021. Det här mönstret stämmer med genombrottet för strömningstjänsterna runt år 2020. Innehållet i strömningstjänsterna är fokuserat på ljudböcker så det är inte förvånande att de dominerar i debatten medan e-boken hamnar mer i skymundan. Artiklar om ”ljudböcker” hade även en topp runt 2007 men det är med största sannolikhet ljudböcker på cd-skiva som avses, inte digitala ljudböcker. Försäljningen av ljudböcker på skiva hade sin topp de första åren efter millennieskiftet så det kan förklara varför det skrevs en hel del artiklar om ljudböcker under den perioden.

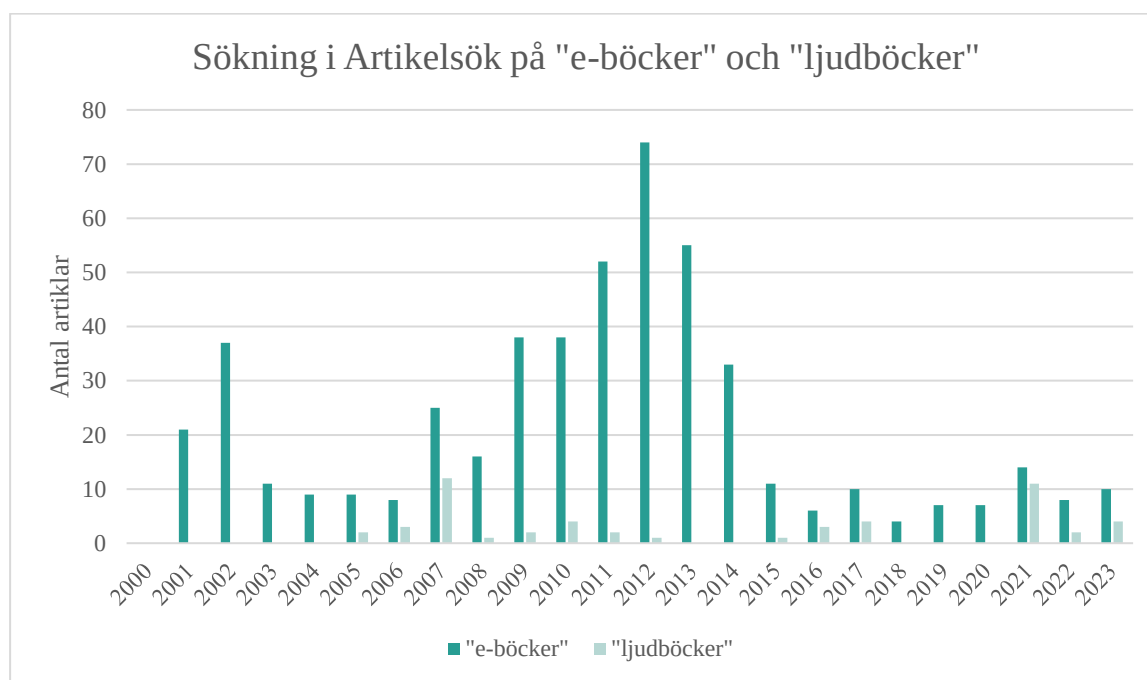

Diagram 1 Resultatet av en sökning i Artikelsök på termerna ”e-böcker” och ”ljudböcker” fördelat per år under perioden 2001 till 2023.

Mediearkivet är en tjänst från Retriever som indexerar dagstidningsartiklar och annan nyhetsmedia från Sverige och övriga Norden.³¹ I Mediearkivet finns inte kontrollerade söktermer på samma sätt som i Artikelsök, men genom att jämföra sökningar på både ”e-bok” och ”e-böcker” framkommer det att mönstret i antalet publicerade artiklar är detsamma. Inte heller i Mediearkivet finns någon bra sökterm för de digitala ljudböckerna, men för att jämföra med Artikelsök så användes söktermen ”ljudböcker”. Artiklar där ”E-böcker” förekommer hade sin höjdpunkt under åren 2012 till 2013. Första gången det nämns i någon större utsträckning är 2000 med 90 artiklar, men under 1990-talet publicerades ett fåtal artiklar varje år som nämner begreppet ”e-böcker”. ”Ljudböcker” börjar nämnas år 2009 med en topp 2012, för att sedan gå tillbaka något och nå en ny topp under 2020 (jämför diagram 2). En brist i sökningarna på ”ljudböcker” är det inte går att skilja på artiklar som handlar om ljudböcker generellt eller digitala ljudböcker.

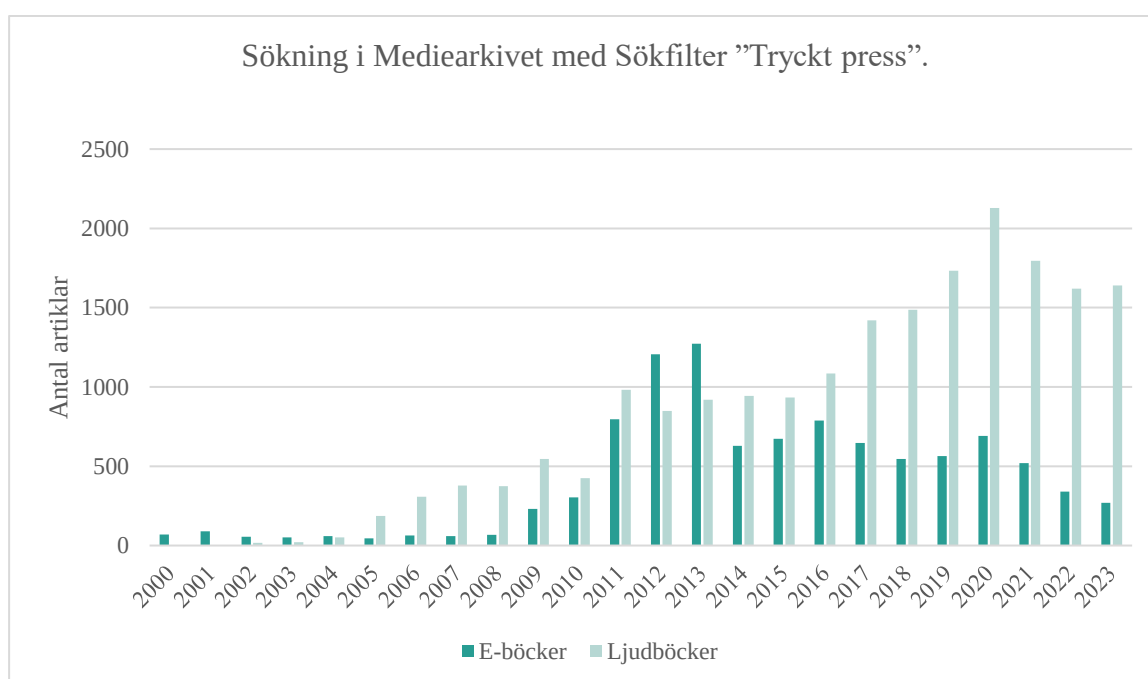

Diagram 2 Resultatet av en sökning i Mediearkivet på termerna ”e-böcker” och ”ljudböcker” fördelat per år under perioden 2000 till 2023. Enbart träffar i kategorin ”tryckt press” har tagits med.

Det här mönstret liknar vad som framkom hos Fürst och Olsson i deras undersökning av artiklar publicerade i *Svensk bokhandel*. Runt millennieskiftet var det dominerande temat artiklar om hur e-böckerna skulle konkurrera ut de tryckta böckerna, teknofuturistiska visioner blandades med oro för pappersbokens möjlighet till överlevnad i en digital tid. Deras undersökning visar en topp i antalet artiklar om e-böcker runt år 2012 medan artiklar om

³¹ Retriever - Mediearkivet <https://www.retrievergroup.com/sv/product-mediarkivet>.

ljudböcker har sin topp runt fem år senare (2017).³² Toppen för artiklar om e-böcker infaller alltså samtidigt både i min undersökning och i Fürst och Olssons, medan artiklar i ljudböcker är vanliga några år tidigare i deras undersökning. Detta kan förklaras med att fackpressen, som *Svensk bokhandel*, tog upp fenomenet med ökande intresse för ljudböcker något tidigare än i svensk press som helhet.

Användningen av e-böcker i Sverige de senaste 15 åren

Internetstiftelsen genomför varje år undersökningen "Svenskarna och Internet". Den första gången som e-böcker nämns i undersökningen är år 2010: "Möjligheten att ha med sig ett helt bibliotek med böcker var helst man går erbjuder e-boken och den elektroniska läsplattan. E-böcker har funnits ganska länge men har fått en nystart genom att Apple under året som gått lanserat sin I-pad i konkurrens med andra e-bokläsare."³³ I rapporten från året därpå kan man se att Ipaden och andra surfplattor börjar etablera sig i Sverige. Även om de allra flesta använder surfplattan för internetsurfning så finns e-boksläsning med som en aktivitet. Spridningen är dock väldigt låg. Intressant är att både kvinnor och män är lika representerade. 10% har angett att de någon gång använt surfplattan för att läsa en e-bok.³⁴

En jämförelse mellan rapporterna "Svenskarna och internet" från 2014 och 2019 visar på förändringar i svenskarnas mediekonsumtion, särskilt när det gäller digitala böcker och ljudböcker. Det skedde en betydande ökning i konsumtionen av digitala böcker och ljudböcker i Sverige, särskilt bland yngre användare.³⁵ Enligt "Svenskarna och internet 2019" läser nära tre av tio internetanvändare (28 %) e-böcker, och något fler (33 %) lyssnar på ljudböcker. Totalt konsumerar 42 % av internetanvändarna digitala böcker i form av e-böcker eller ljudböcker. Jämfört med 2016 har denna siffra mer än fördubblats, vilket indikerar en stark tillväxt inom området. Det här stämmer med den ökade användningen av strömningstjänster som går att se i försäljningsstatistiken. Det är särskilt den yngre delen av befolkningen som driver utvecklingen. Bland personer mellan 12 och 45 år läser eller lyssnar omkring hälften av internetanvändarna på digitala böcker. Trots den ökande konsumtionen av digitala böcker behåller pappersboken en stabil position. Pappersboken läses fortfarande i mer än dubbelt så hög grad som de digitala versionerna, vilket tyder på att både fysiska och digitala böcker samexisterar i svenskarnas mediekonsumtion. I rapporten noteras att medan e-

³² Fürst & Olofsson (2012): s.242.

³³ *Svenskarna och internet 2010*.

³⁴ *Svenskarna och internet 2011*.

³⁵ *Svenskarna och internet 2014, Svenskarna och internet 2019*.

boken har sett en ökning sedan tidigare år, är det ljudboken som dominerar inom digital bokkonsumtion.³⁶

Rapporten från 2020 visar att konsumtionen av e-böcker var en del av en bredare trend mot ökad digital medieanvändning. Under detta år, som var starkt präglad av pandemin, ökade användningen av digitala medier överlag, inklusive e-böcker. Rapporten från 2020 specificerar inte exakta siffror för e-boksläsande, men det noteras att både e-böcker och ljudböcker hade en växande andel av marknaden. Den ökade skärmtiden under coronapandemin skapade en fördelaktig miljö för e-böcker då många nu var vana vid att läsa på skärm, vilket underlättade övergången till e-böcker.³⁷ Biblioteken noterade en ökning i utlånen av digitala böcker under samma period (jfr diagram 4 och 5).

Jämfört med 2020, då e-böcker fortfarande var i en relativt tidig fas av popularitet, ser vi att de har blivit allt mer accepterade och använda i Sverige under perioden fram till 2023. Ökningen i andelen personer som läser e-böcker är särskilt märkbar bland yngre användare, vilket reflekterar en förändrad mediekonsumtion där digitalt innehåll spelar en större roll i vardagen. Trots denna tillväxt behåller den tryckta boken sin dominans, men det är tydligt att e-böcker spelar en allt viktigare roll för många svenskar.

I rapporten från 2023 syns en tydlig ökning i användningen av e-böcker. Nu läser 13% av internetanvändarna e-böcker, vilket är en märkbar ökning jämfört med tidigare år. Den största ökningen ses bland yngre användare, särskilt personer födda på 1990-talet. Bland männen är det 20% som har läst e-böcker det senaste året, medan 25% av kvinnorna i samma åldersgrupp har gjort det. En annan viktig trend som framkommer är att e-böcker används mer av människor i storstäder. Denna utveckling är också kopplad till ökad användning av smarta telefoner och surfplattor, vilket gör det enklare att läsa e-böcker när som helst och var som helst.³⁸

De som läser e-böcker påpekar flera fördelar med detta format som går att utläsa i rapporterna. En av de mest uppskattade fördelarna är den flexibilitet som e-böcker ger. Läsaren kan justera textstorlek och bakgrundsbelysning, vilket gör att läsningen kan anpassas efter individuella behov, särskilt för personer med synnedsättning. Dessutom är det möjligt att läsa e-böcker under alla ljusförhållanden, vilket gör att formatet är attraktivt för dem som gillar att läsa i olika miljöer. En annan stor fördel med e-böcker är bekvämligheten att kunna lagra ett stort antal böcker på en enda enhet. En ytterligare fördel är möjligheten att låna e-

³⁶ *Svenskarna och internet 2019.*

³⁷ *Svenskarna och internet 2020.*

³⁸ *Svenskarna och internet 2023.*

böcker från biblioteket, vilket gör att läsarna kan få tillgång till sina böcker direkt via en app eller bibliotekets webbplats. Detta har ökat e-böckernas popularitet, särskilt bland personer som vill läsa mer men inte nödvändigtvis vill köpa fysiska böcker. Trots de många fördelarna finns det också upplevda nackdelar med e-böcker. En av de vanligaste invändningarna mot e-böcker som kommer fram i Internetstiftelsens undersökningar är den ökade skärmtiden. Många människor upplever att de efter lång tids användning av en skärm känner sig trötta eller att de får ont i ögonen. För vissa kan detta vara ett stort hinder för att läsa e-böcker under längre perioder. Dessutom är det en grupp läsare som tycker att e-böcker saknar den fysiska känslan av en bok, vilket kan göra läsupplevelsen mindre engagerande. Det finns också tekniska hinder som till exempel att välja rätt enhet att läsa e-böcker på, eftersom det finns många olika typer av läsplattor och appar som stöder e-böcker.³⁹ Detta stämmer överens med det som Baron och D'Ambra et al. skriver om affordanserna med e-böcker.

Försäljningen av e-böcker

Bokhandlareföreningen & förläggarföreningen ger ut årliga rapporter över försäljningen av böcker i Sverige och detta inkluderar e-böcker. Försäljningssiffrorna har sammanställts i diagram 3. Den tidigaste rapporten som publicerats är från 2015 och presenterar försäljningssiffrorna från 2012 till 2014. I kommentaren till rapporten står det att ”dataunderlagets täckning av e-boksformatet och det digitala ljudboksformatet är starkt begränsad och att resultaten inte är representativa för dessa marknader som helhet”.⁴⁰ Det är även värt att notera att det finns bokförlag vars utgivning inte täcks in i rapporterna.

Efter 2019 redovisas försäljningen av e-böcker tillsammans med strömningar av e-böcker i prenumerationstjänster, vilket gör siffrorna svårare att jämföra med tidigare år. Det som går att säga är att konsumtionen av e-böcker fortsätter att öka varje år fram till år 2020 för att därefter minska något till en rätt stabil nivå medan strömningarna av digitala ljudböcker ökade ännu mer fram till år 2022.

³⁹ *Svenskarna och internet 2023*.

⁴⁰ Wikberg, Erik: ”Boken 2015 – marknaden tender och analyser” (Rapport från Svenska Förläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningen, Stockholm: 2015) s.13, 17.

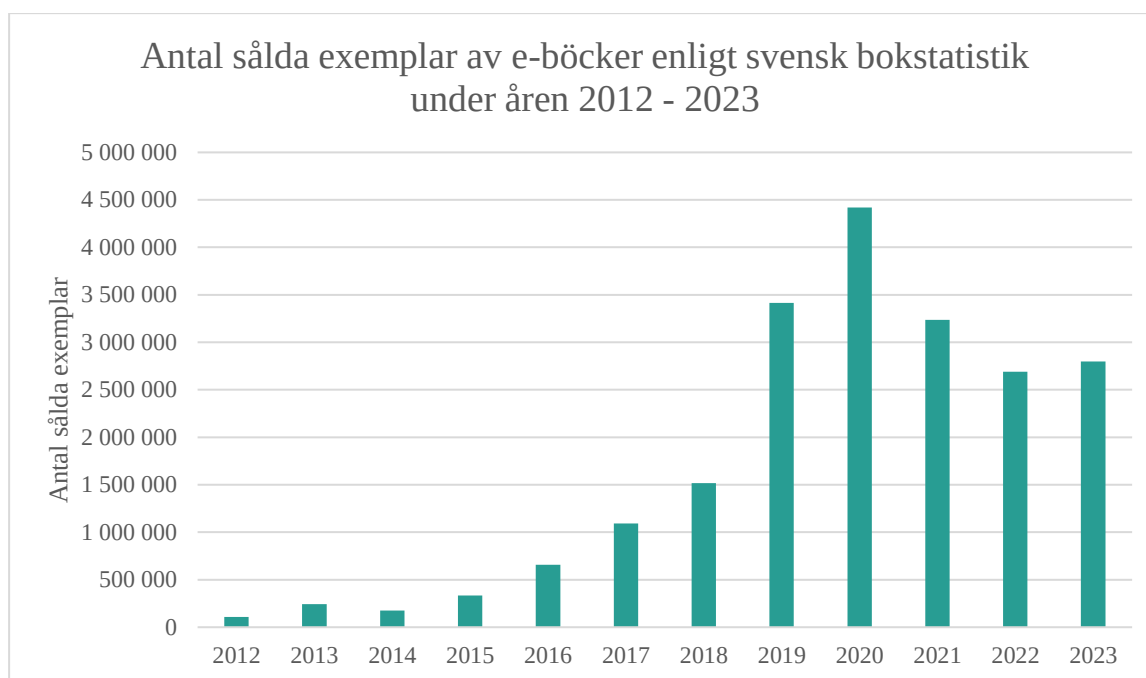

Diagram 3 Försäljning 2012 – 2014 hämtad från Wikberg (2015) s. 21, 37. Försäljning 2018 – 2019 hämtad från Svenska bokhandlareföreningen (2020) "Bokstatistik 2019 helår". Antal strömningar och stycksålda digitala böcker per format 2018 – 2023 hämtad från Svenska bokhandlareföreningen (2023): "Bokförsäljningsstatistiken 2023 ... och utvecklingen de senaste sex åren (2018–2023)".

I rapporten från 2019 så ingår abonnemangstjänsterna, som tillhandahåller ljud- och e-böcker strömmande och nedladdningsbart, för första gången. I förordet skriver Eva Gedin och Maria Hamrefors: "På bokmarknaden pågår sedan ett antal år ett tydligt formatskifte från tryckta till digitala böcker. Främst är det de strömmande ljudböckerna som har en stark tillväxt...Idag är nära hälften av alla böcker som säljs digitala samtidigt som antalet sålda tryckta böcker sjunker."⁴¹ I den senaste rapporten som kom 2023 kan man se att marknaden för digitala böcker domineras fullständigt av abonnemangstjänster. Styckförsäljningen av digitala böcker är mycket liten, och minskar jämfört med tidigare år. Volymen strömningar är 36 miljoner under 2023.⁴²

I Litteraturutredningen från 2012 förutspås att e-boken ska få sitt stora genomslag i Sverige och Europa under 2012.⁴³ Den undersökta försäljningsstatistiken visar att genombrottet för e-boken på den svenska marknaden dröjde några år till och nådde sin högsta nivå år 2020. Det stämmer överens med resultaten från Internetstiftelsens undersökningar om att e-

⁴¹ Svenska bokhandlareföreningen (2020) "Bokstatistik 2019 helår" <https://booksellers.se/wp-content/uploads/2020/02/Bokstatistik-2019-helar.pdf> s. 5, förord av Eva Gedin och Maria Hamrefors.

⁴² Svenska bokhandlareföreningen: "Bokförsäljningsstatistiken 2023 ... och utvecklingen de senaste sex åren (2018–2023)" s.51. https://booksellers.se/wp-content/uploads/2024/02/BFS2023_slutversion.pdf

⁴³ Snickars, P (2012): "Boken som medium" i *Läsarnas marknad, marknadens läsare* (2012) s.252.

boksläsningen nådde sin topp under coronapandemin 2020-2022. I Thompsons studie av e-boksmarknaden i USA så infaller toppen för ebokskonsumtion några år tidigare vilket kan förklaras med att Amazon och Kindle slog igenom mycket snabbare på den engelskspråkiga marknaden än i andra länder.⁴⁴

Utlån av e-böcker på svenska folkbibliotek

Kungliga biblioteket ansvarar för att samla in statistik från svenska bibliotek och har sedan 2015 samlat in data över antalet utlån av e-böcker. En brist i den här statistiken är att det inte går att utläsa någon skillnad på utlån av e-böcker och e-ljudböcker. Antalet utlån har stigit under hela den undersökta perioden med en topp runt år 2020 vilket kan kopplas till coronapandemin.⁴⁵ De senaste tre åren har antalet lån legat stilla på ungefär samma nivå (se diagram 4).

Diagram 5 visar Stockholms stadsbiblioteks utlåning av e-böcker åren 2015 till 2023. Här går det att se skillnad på utlån av e-böcker och digitala ljudböcker. En faktor som påverkar tolkningen av siffrorna är att maximalt antal tillåtna digitala lån per månad och låntagare har sänkts mellan 2020 och 2023.

⁴⁴ Thompson (2021): s.31.

⁴⁵ Kungliga biblioteket (2021): ”Utökad utlåning av e-böcker under pandemins första år” <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2021-05-19-okad-utlaning-av-e-bocker-under-pandemins-forsta-ar.html> [hämtad 2025-05-02].

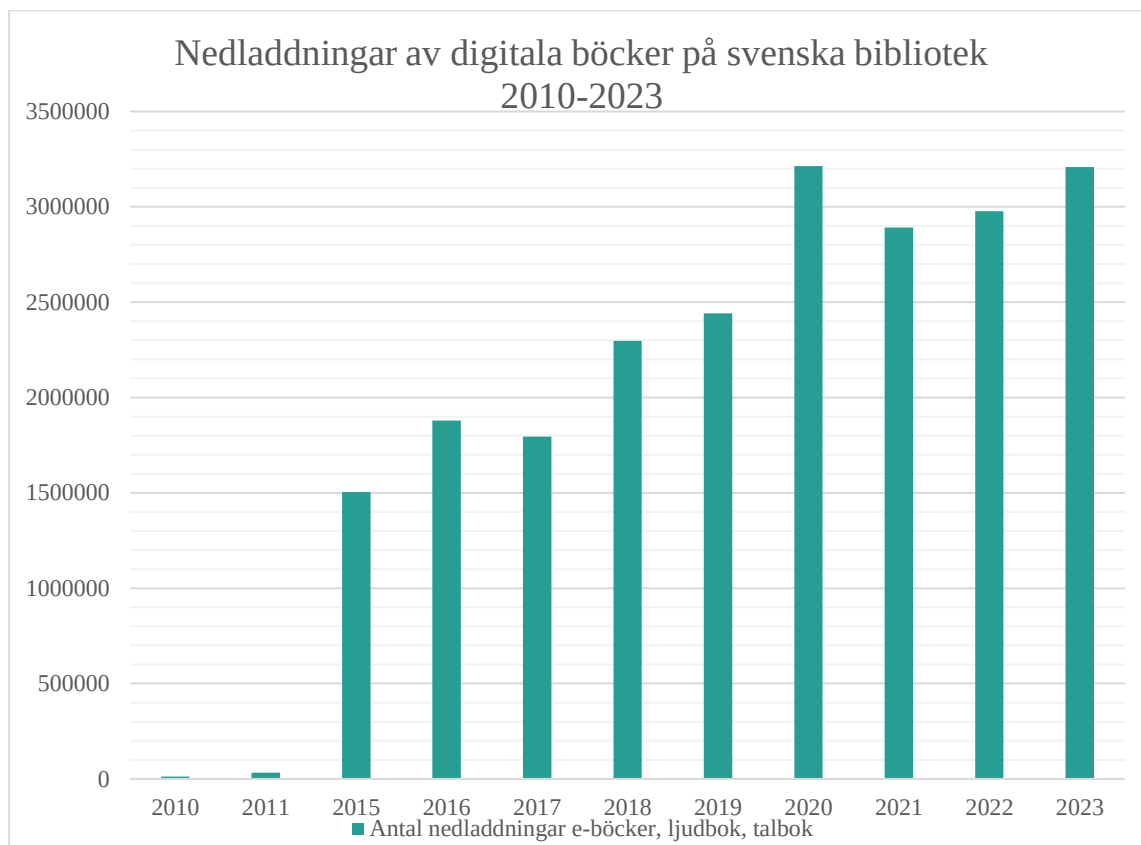

Diagram 4 Utlån 2010-2011 hämtat från Litteraturutredningen (2012) s. 229. Utlån 2015-2023 hämtat från Sveriges officiella biblioteksstatistik: Kungliga biblioteket (2024): Bibliotek 2023. Sveriges offentligt finansierade bibliotek <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-731> [nedladdad 2025-05-02].

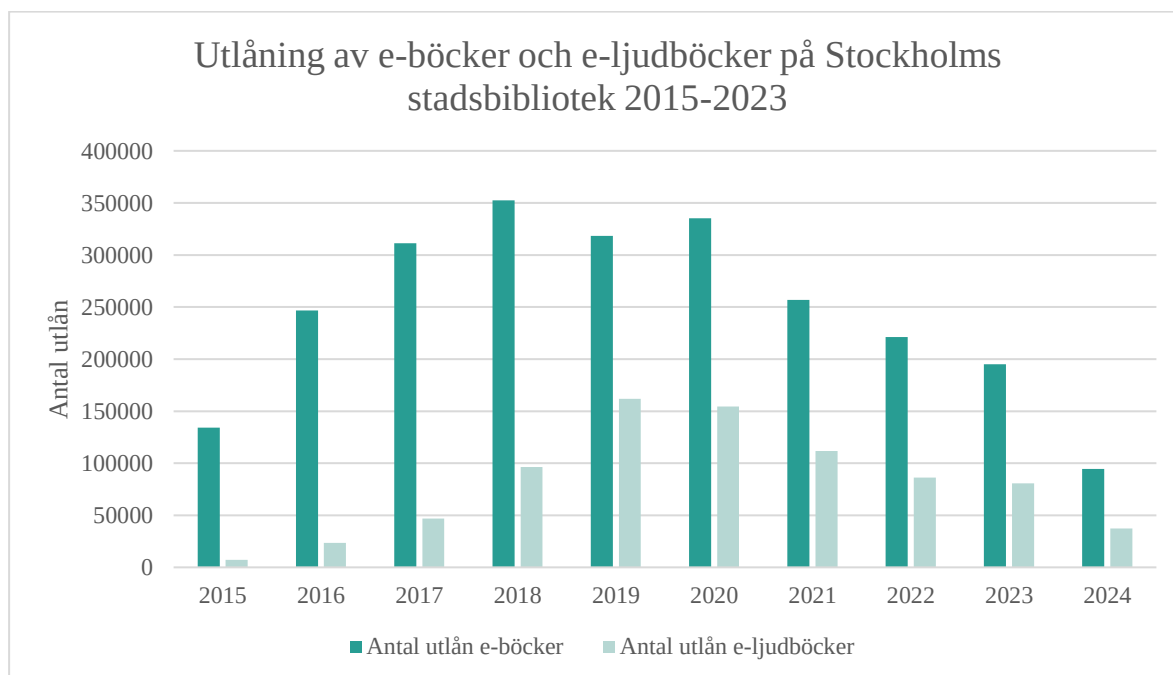

Diagram 5 Antal utlån av e-böcker och e-ljudböcker på Stockholms stadsbibliotek under perioden 2015-2023 enligt opublicerad utlåningsstatistik.

Det är svårt att göra jämförelser av användningen / konsumtionen av e-böcker från år till år eftersom den data som finns insamlad inte är gjord på ett konsekvent sätt över tid. I försäljningsstatistiken skiljer man ibland på styckförsäljning och prenumerationstjänster, ibland inte. I statistiken över biblioteksutlåning så kan man i den officiella statistiken inte skilja på e-böcker och digitala ljudböcker. Trots detta så går det ändå att se den övergripande trenden: konsumtionen av e-böcker i Sverige började lågt, ökade under åren runt 2015 för att nå en topp under 2020. Efter det så har e-böcker landat på en nivå som kanske är den andel som den kan uppta. När det gäller den digitala ljudboken så dominerar den idag över e-boken när det gäller försäljning eftersom det är formatet som är störst inom prenumerationstjänsterna medan styckförsäljningen av e-bokstitlar är mycket liten. Biblioteksutlåningen visar inte samma dominans för digitala ljudböcker vilket kan förklaras med att utbudet av digitala ljudböcker för biblioteksutlåning varit mindre.

Diskussion

I min undersökning går det att teckna en bild av användning av e-böcker i Sverige under de senaste 15 åren och jämföra det med vad som skrivits om e-boken. Min undersökning visar att e-bokskonsumtionen ökat stadigt från år 2010 fram till ungefär år 2020 för att därefter ligga på en jämn nivå. De profetior som gjordes när digitala böcker började bli vanliga om att den tryckta boken skulle ersättas helt har inte uppfyllts, istället verkar ett jämviktsläge ha infunnit sig där tryckta böcker och e-böcker existerar tillsammans och där e-böckerna står för omkring 5 % av försäljningen.

E-boken fick stor uppmärksamhet i en svenska pressen, särskilt under perioden 2010–2015. Det var först under denna tid som Ipads och läsplattor började slå igenom på allvar, vilket lade grunden för digitala läsvanor. Trots detta har e-bokens genomslag på marknaden och i användarnas vardag varit mer begränsat än vad man hade kunnat förvänta sig. En ökning i användning och försäljning sker fram till omkring 2020, vilket kan kopplas till den bredare digitaliseringstrenden men även till coronapandemins påverkan på folks medievanor. Pandemin gjorde det svårare att besöka fysiska butiker och bibliotek, vilket drev på användningen av digitala format. Men sedan dess tycks e-boken ha nått en mättnadsnivå, där tillväxten planar ut både i biblioteksutlåning och försäljning. Med hjälp av abonnemangstjänster och streaming har digitala böcker blivit tillgänglig för en bredare publik men det är de digitala ljudböckerna, inte e-böcker, som i första hand konsumeras. Denna trend syns tydligt i mediebevakningen, försäljningsstatistiken och användarundersökningar, där ljudboken successivt tar över den digitala marknaden från e-boken. Samtidigt visar min

undersökning att pappersboken fortfarande har en stark position och att de fysiska och digitala formaten samexisterar snarare än konkurrerar ut varandra helt. Detta tyder på att olika format tillgodoser olika behov och preferenser hos läsarna.

E-boken blev omskriven tidigare än den slår igenom i konsumtionen. Det finns en förväntan om att ett teknikskifte ske flera år innan detta genombrott kommer hos bokkonsumenterna runt år 2020. Övergången från tryck till digitalt upplevdes som något mer omvälvande innan det inträffade än vad det faktiskt visade sig vara när det väl hände. På samma sätt kan man se på de tidigare stora teknikskiftena i bokhistorien: boktryckarkonsten förutspåddes ta död på handskrifter och orsaka ett informationsöverflöd, industriell framställning av böcker trodde man skulle leda till en devalvering av bokens värde då den kom att bli tillgänglig för mycket större grupper. Men sett i backspegeln några årtionden senare så kan man se att det uppstått en jämvikt mellan de olika formerna av böcker där olika typer passar bättre för olika typer av användare med olika typer av behov. E-boken har inte heller kommit att innebära en teknikrevolution där det gamla helt ersätts av det gamla utan den har hittats sin plats i bokens ekosystem.

E-böcker och tryckta böcker fyller olika delar av vad en läsare är ute efter: om det enbart är dokumentet som är det viktiga så passar en e-bok bättre. Men om det även är andra egenskaper hos dokumentbäraren som skapar ett värde för läsaren så passar den tryckta boken bättre. Att kunna röra vid texten, att kunna anteckna, skriva, göra texten till sin egen. Att kunna visa för andra vad man läst. Att e-boken är osynlig i bemärkelsen att den inte går att visa upp i en bokhylla kan vara bra men det kan också vara en nackdel. Det är alltså sammanhanget och situationen som spelar roll för mottagandet av e-boken. Affordanserna med att läsa e-böcker gör att formatet passar bättre för snabbläst litteratur utan särskilt mycket bildmaterial, medan mer informationstunga texter och bildbaserade verk passar bättre för tryckta böcker. Därför kan tryck och e-böcker samexistera eftersom de uppfyller olika behov hos sina läsare.

Slutsatser

Sammanfattningsvis visar resultaten att e-boken är etablerad men har en relativt begränsad roll i dagens svenska mediekonsumtion. Denna utveckling speglar både teknologiska förändringar och förändrade vanor hos läsarna, men också vikten av att erbjuda olika format för att tillgodose en mångfald av behov och preferenser. E-böcker var som mest omskrivna under perioden 2010-2015 men det kom att dröja fram till år 2020 för att e-boken skulle få en

ordentlig användning. Utvecklingen av e-böcker i Sverige under perioden visar upp en uppgång i början som kan kopplas till en ökad tillgång till teknik och till ett allmänt teknikoptimistiskt synsätt. Coronapandemin kan också ha spelat en roll i att främja digitalt läsande. Efter cirka 10 år har dock konsumtionen landat på en plåtå, omkring 13 % av Sveriges befolkning läser e-böcker och försäljningen ligger stilla. E-boken har inte ersatt den tryckta boken utan kompletterar den som en egen del.

Källor

Svenska tidskriftsdatabaser:

Artikelsök <https://artikelsok.btj.se/>

Mediearkivet / Retriever <https://www.retrievergroup.com/sv/product-mediearkivet>

Källor till statistik över försäljning och användning av e-böcker i Sverige:

Svenska Bokhandlareföreningen: Statistik över bokförsäljningen i Sverige
<https://booksellers.se/om-branschen/statistik/>

Internetstiftelsen: *Svenskarna och internet* Årligen sedan 2000
<https://svenskarnaochinternet.se/>

Officiell biblioteksstatistik från Kungliga biblioteket
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-731>

Opublicerad utlåningsstatistik från Stockholms stadsbibliotek framtagen i maj 2025.

Litteraturlista

Baron, Naomi S. (2015): *Words onscreen. The fate of reading in a digital world* (Oxford university press, 2015)

Bergström, Annika, Höglund, Lars, Maceviciute, Elena, Nilsson, Skans Kersti, Wallin, Birgitta & Wilson, Thomas D. (2017) *Books on screens: players in the Swedish e-book market* (Nordicom, Göteborg, 2017)

Borg, Alexandra (2013): "Exit kodex?" *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling* (Årg. 2, nr. 2, 2013) <https://doi.org/10.7146/ntik.v2i2.26044> [nedladdad 2024-03-14]

D'Ambra, John & Wilson, Concepcion & Akter, Shahriar (2019): "Affordance Theory and E-Books: Evaluating the E-reading Experience Using Netnography" *Personal and Ubiquitous Computing*. (Vol. 23 Issue 5/6, s. 873-892 Springer, London)

Darnton, Robert (2009): *The case for books. Past, present, future*. (Public Affairs, New York; 2009)

Fürst, Henrik & Olofsson, Tobias (2021): "Framtidens bok eller bokens framtid. Strukturer i framtidsutsagor om e-böcker och ljudböcker under det tidiga 2000-talet" i *Från Strindberg till Storytel* (red. Julia Pennlert och Lars Ilshammar) (Daidalos 2021)

Förläggareföreningen (2023): *Det digitala genombrottet - den svenska bokbranschens utveckling mellan 2003 och 2023* Det-digitala-genombrottet.pdf [nedladdad 2025-04-20]

Litteraturutredningen (2012) *Läsandets kultur: slutbetänkande* (Stockholm: Fritze, 2012)

Lundblad, Kristina (2014): "Dokument, taktilitet och "diakronisk doft". Om några förmågor och egenskaper hos det analoga och det digitala" i M. Cronqvist, P. Lundell, & P. Snickars (red.), *Återkopplingar* (Vol. 28, s. 349-363). Mediehistoriskt arkiv, Mediehistoria Lunds universitet.

Rowberry, Simon Peter: "Ebookness" i *Convergence: the international journal of research into new media technologies* (2017, Vol.23(3) s. 289-305)

Snickars, P (2012): "Boken som medium" i Carlsson, Ulla & Johannisson, Jenny (red.) *Läsarnas marknad, marknadens läsare : en forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (Nordicom, Göteborg, 2012)

Striphas, Ted (2009): *The late age of print* (New York : Columbia University Press, 2009)
Tanselle, G. Thomas: (1993) "Texts and artifacts in the electronic era" i *21st C features* Vol3, Nr 2 (Columbia university) <https://www.columbia.edu/cu/21stC/issue-3.2/tanselle.html> [nedladdad 2025-05-15]

Svenska bokhandlareföreningen: *Bokförsäljningsstatistiken 2023 ... och utvecklingen de senaste sex åren (2018–2023)* https://booksellers.se/wp-content/uploads/2024/02/BFS2023_slutversion.pdf [nedladdad 2025-04-20]

Thompson, John B (2021): *Book wars - the digital revolution in publishing* (Cambridge, MA: Polity Press, 2021)

Wikberg, Erik: "Boken 2015 – marknaden trender och analyser" (Rapport från Svenska Förläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningen, Stockholm: 2015) <https://booksellers.se/wp-content/uploads/2015/01/Boken-2015-web.pdf> [nedladdad 2025-04-20]

Appendix

Tabell 1. Antal träffar vid sökning i Artikelsök 2025-05-05 redovisat i Diagram 1.

År	Sökterm ”e-böcker”	Sökterm ”ljudböcker”
2001	21	
2002	37	
2003	11	
2004	9	
2005	9	2
2006	8	3
2007	25	12
2008	16	1
2009	38	2
2010	38	4
2011	52	2
2012	74	1
2013	55	
2014	33	
2015	11	1
2016	6	3
2017	10	4
2018	4	
2019	7	
2020	7	
2021	14	11
2022	8	2
2023	10	4

Tabell 2. Antal träffar vid sökning i Mediearkivet/Retriever 2025-05-05 redovisat i Diagram 2.

År	Sökterm "E-böcker"	Sökterm "Ljudböcker"
2000	70	0
2001	90	3
2002	56	18
2003	51	22
2004	60	52
2005	45	187
2006	64	307
2007	59	379
2008	67	375
2009	230	545
2010	303	424
2011	797	982
2012	1205	848
2013	1272	920
2014	629	944
2015	673	933
2016	788	1085
2017	646	1419
2018	545	1487
2019	565	1733
2020	691	2129
2021	520	1795
2022	339	1620
2023	270	1640

Tabell 3 Försäljning av e-böcker enligt Svensk förläggareförening redovisat i Diagram 3.

År	Antal e-böcker	
2012	108 000	
2013	242 000	
2014	177 000	
2015	334 000	
2016	658 000	
2017	1 092 000	
2018	1 518 000	
2019	3 416 000	
2020	4420000	
2021	3238000	
2022	2690000	
2023	2798000	

Tabell 4 Kungliga bibliotekets officiella biblioteksstatistik redovisat i Diagram 5.

År	Antal nedladdningar e-böcker, ljudbok, talbok
2010	12485
2011	32507
2015	1504646
2016	1879363
2017	1795501
2018	2296562
2019	2441641
2020	3213612
2021	2890868
2022	2977770
2023	3208363

Tabell 5 Utlån av e-böcker och e-ljudböcker från Stockholms stadsbibliotek redovisat i Diagram 5.

År	Antal utlån e-böcker	Antal utlån e-ljudböcker
2015	134299	7332
2016	246652	23340
2017	311228	46757
2018	352370	96379
2019	318284	161817
2020	335396	154570
2021	256882	111784
2022	221277	86362
2023	194932	80702
2024	94630	37265